

WWF *for a living planet*®

Världsnaturfondens AB

Ulriksdals Slott

170 81 Solna

Växel: 08 624 74 00

Direkt: 08 624 74 12

Fax: 08 85 13 29

Allmänt: info@wwf.se

metta.wiese@wwf.se

www.wwf.se

Havs och vattenmyndigheten
Enheten för havsplanering och maritima frågor
Box 11 930, 404 39 Göteborg

Ulriksdal 14 juni 2019

Referens: Yttrande om förslag till havsplaner. Dnr 666-19

Världsnaturfonden WWFs yttrande till förslag avseende Sveriges nationella havsplaner (Dnr 666-19)

WWF är positiva till att Sveriges havsplaner tas fram och ser det som helt avgörande för att säkra livskraftiga hav och hållbart nyttjande genom en effektiv förvaltning med ekosystembaserad ansats.

*"Havsplanerna ska bidra till goda ekosystem och utveckling av ekosystemtjänster. De ska stödja inrättandet av nya marina skyddsområden i enlighet med nationella mål och skapa förutsättningar att stärka och bevara representativitet, funktionalitet och ekologiska samband."*¹

Havs- och vattenmyndigheten (HaV) har gjort ett gediget arbete med att ta fram havsplanerna. Men det saknas fortfarande klargörande kring hur värdefull natur och ekosystem skall skyddas. I nuläget presenterar planerna fortfarande huvudsakligen ett tillväxtperspektiv. Konsekvenserna av den tillväxt vi har visar sig redan tydligt. Det behövs kraftfulla åtgärder om vi skall återskapa balansen i våra havsekosystem och därmed själva livsfundamentet för nuvarande och kommande generationer. Vi behöver sektorsansvar i naturvården, där alla sektorer som påverkar havet tar sitt ansvar för att restaurera vår förstörda havsmiljö och för att återskapa livskraftiga hav. Detta bör innefatta att alla sektorer som har koppling till, och därmed påverkar havet, förpliktar sig till havsmiljörestaurering som en del av havsplaneringen och som en framtidsförsäkring för alla.

WWF anser att kritiken från sektoraktörer om att det är för mycket natur i havsplanerna bottnar i en uppfattning att naturen är en sektor och ett av tio användningsområden där naturen också kräver yta. Ett särskilt tydliggörande behövs i HaVs terminologi av 'Natur' med 'N' och 'n' så att alla förstår att hela havsområdet över och under ytan är natur. WWF vill betona att havsplanernas främsta syfte är att skapa livskraftiga hav med hållbart nyttjande genom en ekosystembaserad ansats som grund. WWF vill därför uppmana till att där 'Natur' särskilt lyfts fram borde natur betonas med en terminologi som konkret beskriver vilken sorts naturmiljö det syftar till, tex använda 'Livskraftig miljö' till de områden som är livskraftiga versus områden med 'Naturrestaurering av miljö' där restaurering behövs.

Att öka kunskapen om livet under ytan är en grundförutsättning för att rädda våra hav då vi människor under lång tid har utarmat havens resurser. Det krävs ett systemskifte för att uppnå god miljöstatus i svenska hav. WWF anser att havets värde bör ses utifrån ett helhetsperspektiv,

¹ <https://www.havochvatten.se/download/18.f1e12416a55627280be5db/1557234543136/am-natur-havsplaneringen-2019.pdf>

inklusive det krisläge som havets ekosystem är i nu, både när det gäller förlust av biologisk mångfald och påverkan från föroreningskällor som giftiga ämnen, plast och undervattensbuller.

En havsplanering med helhetsperspektiv

Sverige har införlivat EU:s ramdirektiv för havsplanering (2014/89/EU) i svensk lagstiftning genom miljöbalken (1998:808) och havsplaneringsförordningen (2015:400). Havsplanerna anger tio användningar: energiutvinning, försvar, generell användning, kultur, natur, rekreation, sandutvinning, sjöfart, yrkesfiske och utredningsområde sjöfart.

WWF anser att havsplaneringen i nuläget varken är gjord utifrån ett helhetsperspektiv eller är dynamiskt planerad, vilket den bör vara för att ta in den kumulativa påverkan och faktorer från alla sektorer, inklusive från land och kust, för att korrekt planering och åtgärder ska kunna sättas igång. WWF anser att politikerna bör få ett underlag som visar en integrerad förvaltning av land-kust-hav. Detta underlag bör inkluderas i statens nationella havsplaner, men även visa på planer och regelverk för respektive kommuner, län och myndigheter och hur de kan samverka med tydlig ansvarsfördelning och överlapp. Planerna bör också inkludera och tillämpa tydliga synergier gällande skydd och förvaltning av marina miljöer.

Av stor vikt för nuvarande och kommande havsplanering :

- WWF anser, i linje med de teoretiska beskrivningarna i HaVs planer, att all planering måste utgå från en helhetssyn som tryggar långsiktigt ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbart nyttjande av haven. Vi undrar dock hur detta ska säkras i praktiken inom olika sektorer med skiftande ekologiska, sociala och ekonomiska förutsättningar?
- WWF anser att politikerna bör ta beslut om att Sveriges nationella havsplaner ska innehålla konkreta miljökrav och bestämmelser som leder till naturrestaurering i stor skala.
- WWF förespråkar att kompensationsrestaurering sätts i system. Det är en komplex verksamhet där många parametrar (t.ex. ekologiska, ekonomiska och rättsliga) samspelar. Det finns idag få genomförda restaureringsprojekt i kustmiljöer och rättspraxis är ännu inte särskilt utvecklad. Det är viktigt att poängtera att kompensationsrestaurering inte kan ses som en försiktighetsåtgärd bland andra. Kompensationsrestaurering ska användas som ett sätt att minimera skadorna på ekologiska värden då en verksamhet ändå anses tillåten.
- WWF anser att en hållbar blå ekonomi kräver att subsidier styrs om till naturrestaurering av exempelvis tångbälten, sjögräsängar och våtmarker. I linje med en ekosystembaserad ansats bör det fattas beslut som förhindrar nyttjande och subventioner som leder till biologisk utarmning.
- Alla maritima näringar, samt potentiellt miljöfarlig verksamhet, bör tillståndsprövas i alla marina skyddade områden liksom i övriga ekologiskt känsliga områden.
- Konsekvenserna av fortsatt tillväxt, bör tydligt formuleras av forskarna som informationsstöd till politikerna för att besluta om konkreta handlingar inför det systemskifte som krävs.
- Investeringar i maritima verksamheter bör riskbedömas så ekosystemens funktion säkras.
- Havsplanerna bör ses över när Miljömålsberedningen är klar med sitt havsuppdrag kring hur vi kan uppnå GES. Rekommendationer samt förslag på ändringar i lagstiftningen inklusive miljö kvalitetsnormer och förordningar bör tillämpas direkt under implementeringsfasen för att säkerställa åtgärder där det nuvarande krisläget kan vändas till en mer livskraftig havsmiljö.

- Havsplanerna bör vara dynamiska och adaptiva. Därför vill WWF åter igen lyfta fram att starka etappmål bör implementeras. WWF ser därför fram emot förslag från HaV och länsstyrelserna till upprättande av målnivåer, utifrån vilka det skall kunna utvärderas när respektive havsområde har god ekologisk representativitet och funktionalitet. Dessa etappmål bör tas fram enligt 'science based targets'.
- WWF förespråkar att havsplanerna revideras med jämna mellanrum vid förutbestämda tidsintervaller.
- WWF anser att samordningen på alla nivåer behöver stärkas. Vi föreslår att en nationell lättillgänglig 'open-source' plattform upprättas för att samla all marin kunskap från myndigheter, forskning, näring, industri, ideella organisationer, civilsamhället med flera. Syftet är att få en gedigen samordning av alla intressenter och de åtgärder som alla måste vidta för att åstadkomma mer framåtsyftande havsplaner med mer långtgående förslag vad gäller marint skydd och värnandet av havets ekosystem och arter.
- Vidare föreslår WWF att resurser ges till samförvaltning vid implementering av havsplanerna. Det bör införas en webbaserad introduktionskurs i havsplanering för alla som på något sätt involveras i havsplaneringsprocessen för att säkerställa god kunskap om processen.
- WWF anser att all verksamhet bör tillståndsprövas i skyddade områden. Enligt WWFs bedömning bör miljöbalken gälla för all verksamhetsutövning i de områden som är skyddade med stöd av just denna lagstiftning, oavsett om det är fiske, dumpning av muddermassor, eller annat.
- Sveriges miljölagstiftning bör ses över så att den främst skyddar miljön. Implementeringen och därmed möjligheten för genomförande av väsentliga direktiv som införlivats i svensk lag bör ses över, såsom EUs Art- & Habitatdirektiv.
- WWF föreslår att Öresund blir ett gränsöverskridande marint skyddat område – det skulle stämma överens med viktiga planeringsfrågor som HaV redan har identifierat för Öresund såsom intresse för ytterligare skydd av marina miljöer, det småskaliga fisket som en resurs samt att det kan finnas behov att införa fiskefria zoner.
- WWF ifrågasätter att Sydöstra Östersjön bara betecknas som 'reproduktionsområde för den hotade östersjötummlaren' och därmed inte inkluderar att området även är födosöksområde för tummlaren. Detta behöver tydliggöras.
- WWF anser det lämpligt att Södra Midsjöbanken Ö248 Energi, i enlighet med ursprungsplanen, blir en del av Natura 2000 området.
- WWF anser att nationella riktvärden för undervattensbuller bör tas fram på uppdrag från HaV enligt deskriptor 11 i havsplaneringsdirektivet. Riktvärden kommer att behöva revideras efterhand som ny kunskap blir tillgänglig.
- WWF anser att det kan övervägas om Sverige skulle kunna vara värd för världens första officiella "quiet MPA", ett skyddat område utan undervattensbuller.
- Den enormt viktiga kunskap som har byggts upp på HaV måste säkras så att myndigheten även i fortsättningen kan ha mandatet att styra havsplaneringsprocessen.

I detta yttrande kommenterar WWF på de, under havsplaneringsprocessen, framtagna 10 planeringsmålen. Vi vill även hänvisa till våra yttranden från 2018 och 2017².

Planeringsmål

- **God havsmiljö & hållbar tillväxt;**
Naturen bidrar inte bara till de ekosystem som är livsnerven för oss - naturen ger oss även lösningar med ett flertal användningar, som tex vid plantering av extensiva arealer

² <https://www.wwf.se/dokument/remissvar-2018-arkiv/> och <https://www.wwf.se/dokument/remissvar-2017-arkiv/>

av sjögräsängar som både ger omfattande kolsänkor samt skapar barnkammare för fisk och andra djur. Ytan att ta i anspråk över och under havsytan minskar för varje dag, därför behöver havsplaneringen ha både helhetsperspektiv samt vara smart och innovativ.

Hållbar blå ekonomi inkluderar ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter och tar avstånd från det ohållbara tillväxtperspektivet. Tiden har kommit ikapp den ursprungliga terminologin som användes i formuleringen av havsplaneringsdirektivet. Maritima verksamheter inklusive positiva sysselsättningseffekter förutsätter väl fungerande ekosystem, och därmed en hållbar blå ekonomi. Ekosystemansatsens helhetsperspektiv bör beaktas utifrån alla ekosystemets funktioner och utifrån flera olika tidsperspektiv samt direkta, indirekta och samlade, kumulativa effekter när anspråk på havet görs.

En utgångspunkt i planeringen är att förhålla sig till den kunskap som finns tillgänglig. WWF anser att där det finns kunskapsbrist - exempelvis kring att identifiera vilka marina miljöer (arter, habitat) som är unika och vilka som är viktigast att skydda - bör försiktighetsprincipen råda.

WWF ser positivt på att HaV har inkluderat områden med begränsad klimatpåverkan, klimatanpassningsåtgärder eller åtgärder som i övrigt har betydelse för att anpassa användningen av hav och kust till ett förändrat klimat. Det är ett komplext samspel mellan tillgången av födoresurser i haven och sannolikheten för arters överlevnad, särskilt i ett omväxlande klimat.

WWF känner oro över att stora infrastrukturprojekt till havs kan tillåtas i marina skyddade områden. WWF vill veta hur man säkrar att olika politiska processer och projekt inte undergräver havsplaneringsprocessen samt utpekade naturområden, nu och i framtiden när nya anspråk och behov kontinuerligt kommer uppstå i olika havsområden.

Transport- och energinfrastruktur gör stor nytta för samhällsekonomin. Men investeringarna är ofta dyra och riskfyllda. Med ändliga resurser behöver staten prioritera mellan olika projekt. Solida verktyg för riskbedömning bör i slutändan avgöra vilken infrastruktur som byggs.

WWF undrar hur finansieringen för implementeringen av havsplanerna är tänkt? – Koordinerad samverkan krävs för att styra om finansiella flöden till åtgärder som olika sektorer måste vidta för att uppnå GES och få tillbaka livskraftiga havsmiljöer.

Skapa förutsättningar för

- **Regional utveckling;**

Det är viktigt att stärka samverkan mellan stat, län och kommun för en havsplanering med en integrerad land-kust-hav förvaltning för att uppnå GES.

Kumulativa effekter av övergödningssproblematiken från städer och skogsbruk spelar en förhållandevis mindre roll i föroreningar av haven jämfört med framför allt jordbruket och reningsverk. Ur perspektivet systemsyn är det dock angeläget att alla sektorer aktivt arbetar för att minska sin belastning på havsmiljön. Den höga bakgrundsbelastningen i Sverige bör utredas och kraftfulla åtgärder verkställas för att minska näringsämnesbelastningen till Sveriges omgivande havsbassänger. Detta som en del av en integrerad havsplanering och havsförvaltning.

Utbredningen av döda bottenar i Östersjön har aldrig varit större. Syrebrist i bottenarna ändrar botten sedimentens kemi och mer fosfor läcker ut i vattnet och bildar en ond cirkel

som ständigt förvärrar övergödningssproblematiken. Döda bottnar, syrebrist och svavelväte kväver Östersjöns djupa bottnar och gör det omöjligt för fisk att överleva och reproducera sig.

Det är känt att våtmarker har stor betydelse för många fågelarter, grodd- och kräldjur och som lekplatser för flera fiskarter. Deras förmåga att binda näringsämnen och andra ämnen så att de inte hamnar i sjöar, vattendrag eller havet är en annan viktig funktion. Trots det minskar våtmarker i antal och storlek på grund av olika former av exploatering. Det kommer att bli allt viktigare att bereda plats för vatten både i jordbrukslandskapet och i den urbana miljön. Våtmarker hjälper till att buffra vattenflöden och hålla vattnet kvar i landskapet. Ett massivt återskapande av våtmarker är en av flera åtgärder som kommer vara en essentiell del i den regionala utvecklingen.

- **Marin grön infrastruktur och främjande av ekosystemtjänster;**

Enligt EUs havsmiljödirektiv gällande en ekosystembaserad ansats med mål att bidra till skydd, bevarande och restaurering av den marina miljön (Artikel 5), ska man konsultera intressenter och civilsamhället (Artikel 9).

WWF anser att nätverk av marina skyddade områden bör utgöra en central komponent i en övergripande havsplanering som omfattar både nyttjande och skydd. Det är viktigt att det skapas sammanhängande nätverk av marina skyddade områden som är ekologiskt representativa, och som tillsammans ger ett tillräckligt skydd för reproduktion och födosök för olika arter. Sådana nätverk ska representera alla de marina livsmiljöer som ingår i ett havsområdes ekosystem och vara sammanhängande så att arter har möjlighet att sprida sig mellan dessa. WWF anser att minst 30% av våra svenska havsområden bör utgöra marina skyddade områden för att säkra resilienta och hållbara ekosystem framöver. Havsplanerna bör utformas för att säkra detta.

Fokus bör vara på funktionaliteten av hela det marina ekosystemet och inte bara enstaka habitat eller arter. Särskilda "no-take zones" för fiske i skyddade områden har visat sig stödja hög biodiversitet och komplexa näringskedjor³. I nuläget är det bara försvarsmakten som har no-go-zones. Det kan vara intressant att utöka.

WWF uppmanar ansvariga tillståndsmyndigheter att sträva efter strikt prövning och genomgående använda sig av försiktighetsprincipen då bedömningar görs om och i så fall vilken verksamhet som ska ges företräde i ett havsområde samt hur verksamheten kan agera för att uppnå GES.

WWF anser att bevarandeplaner för Natura 2000-områden och andra marina skyddsområden ska vara på plats innan extraktionsverksamheter får tillträde. Skyddade områden bör uteslutas för mänsklig aktivitet, till dess att bevarande planer tagits fram och visat vilka aktiviteter som kan tillåtas utan att negativt påverka områdets naturvärden. Detta bör framgå i havsplanerna liksom zoner för olika aktiviteter. WWF undrar, i detta sammanhang, vad som händer med Natura 2000-områdena söder om Gotland och sydöstra Skånes utsjövatten som, i ett Regeringsbeslut i december 2016, utpekades som Natura 2000-områden och huvudsakligen avsattes för att skydda den akut hotade Östersjötumlaren. I och med utpekandet fördubblades ytan av marint skyddade områden i Sverige. Regeringsbeslutet bereddes snabbt inom Regeringskansliet och varken definition av skyddsvärden eller förvaltningsplaner har ännu utarbetats. WWF befärar att det nu planeras stora infrastrukturprojekt inom dessa Natura 2000-områden, som planeras gå rakt igenom dessa skyddsområden, utan att bevarandeplaner

³ Halpern and Warner, 2002; Lester et al., 2009; Halpern, 2014
<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fmars.2018.00402/full>

finns på plats för att reglera vilka aktiviteter som kan tillåtas utan att naturvärdena i området äventyras.

WWF uppskattar att HaV har tagit fram metodverket Symphony för att kvantitativt väga samman effekterna av olika miljöbelastningar för marina naturvärden. Samt att känslighetsmatrisen är framtagen av en panel med bred representation. Fortfarande är kunskapsbristen om de havsområden som nu bearbetas i havsplanerna stor – det gäller i högsta grad kunskapen om naturvärden i havet. Länsstyrelserna håller på med omfattande inventeringar - nya intressanta områden kartläggs kontinuerligt. WWF tycker att det är mycket viktigt att all den nya kunskap som hela tiden tillförs tas med i havsplaneringsprocessen och att man även tar hänsyn till att stora områden är 'oupptäckta' och därmed otillräckligt undersökta i nuläget. Här får försiktighetsprincipen inkluderas, så att branscher i riksintresseområden för ett särskilt område inte tar för givet att det är deras område, utan att natur 'prövas' vid utforskningen av marina miljöer vid varje enskilt tillfälle.

- **Hållbar sjöfart;**

Alla prognoser visar att sjöfarten kommer öka. Därför är det positivt att se utfallet av Internationella Maritima Organisationens (IMO) möte i maj 2019 där starkare CO2 reduktioner inom sjöfart har beslutats.

WWF är medveten om sjöfartens ökande anspråk på havets ytor, och vill härmed uppmärksamma att dessa måste begränsas med starka miljökrav på nya fartygsleder och fartygsstråk samt hitta vägar att samexistera med Natur och andra intressen.

Sjöfarten bör:

- Reducera hastighet för att minska utsläpp och undervattensbuller.
- Ha förbättrad övervakning och planering av sjötrafiken.
- Riskbedöma och tillståndspröva maritim infrastruktur tex vid byggnation av hamnar .
- Belysa och utvärdera, i en samhällsekonomisk analys, sjöfartens ökade risk för större oljespill med ökad trafik och bränsleförbrukning .
- Skapa flera 'Areas to be avoided' och 'No-go-zones' som måste utpekas som skyddsområden för det marina djurlivet gentemot sjöfarten.

- **God tillgänglighet;**

Fungerade ekosystem för bibehållandet av naturupplevelser är en förutsättning för att vi ska vilja vistas i naturen. Turism och fritid utgör en viktig ekonomi som är beroende av både fysiskt utrymme och höga naturvärden för att fortsatt fungera i framtiden. De ekosystemtjänster som stödjer och reglerar funktioner i naturen – omsättning av näring, förhindrande av erosion samt tillhandahållande av uppväxtmiljöer för fisk och andra arter – är beroende av fungerande ekosystem och naturskydd vilka i sin tur skapar förutsättningar för att vi ska vilja vistas i och nära havet.

Det är också viktigt med en skonsam och välplanerad exploatering av havet inom ramen för ekosystemets tjänster. En stor utmaning ligger i att tillgodose ett växande behov av utökad infrastruktur till havs och längs kusten, sjötrafik och exploatering, samtidigt som ekosystemens naturliga funktioner och värden främjas.

När trycket från människan blir allt högre genom ökade anspråk på resurser och områden blir behoven och kraven extra stora för skydd, förvaltning och hållbart nyttjande. För att säkra ett hållbart nyttjande och en hållbar blå ekonomi, som är bra för samhället som helhet på lång sikt, måste allt nyttjande ske inom ramen för vad ekosystemen klarar av – ekosystemen sätter ramarna.

WWF vill gärna uppmärksamma ett exempel på målkonflikt för användning och anspråk av havets yta och ekosystemtjänster:

WWF anser att de två sträckningar av Horsstensleden, som pekas ut i havsplanen skulle få betydande oåterkallelig miljöpåverkan samt negativa ekologiska, sociala och ekonomiska kostnader för de områden som berörs. En Horsstensled skulle påverka ytterskärgårdens biologiska, geologiska, sociala och kulturella värden. Tidigare orörda skär och klipprev skulle påverkas vid omfattande sprängning av urberg med stora skador på hotat fågelliv, fisk och växtlighet som följd, både under och efter byggnationen. Miljöerna som förstörs är mycket artrika och viktiga barnkammare för fisk och övervintrings- och häckningsområden för fågel, samt av stort rekreativt värde. Även erosionsskador från fartygen förväntas öka.

Det saknas underlag från myndighetshåll som belyser konsekvenserna av sprängningar och ny sjöfart i förhållande till den unika naturmiljö, fisk och fågelliv, samt på vilket sätt en Horsstensled försämrar Sveriges möjlighet att uppnå God ekologisk status i Östersjön och klara kraven i EU:s art- och habitatdirektiv. På de platser där sprängning planeras utgörs miljön av två naturtyper som båda finns med i EU:s art- och habitatdirektiv; Rev, samt Skär i Östersjön. Detta i vattenområden med höga till mycket höga naturvärden där påverkan från mänsklig aktivitet till största delen är begränsad. Sverige har ett åtagande att bevara naturtyperna med gynnsam bevarandestatus, men båda naturtyperna hade vid Sveriges senaste rapportering till EU otillfredsställande status med negativ trend.

WWF anser att den föreslagna Horsstensleden endast kommer att gynna en smal sektor inom sjöfarten – stora kryssningsfartyg. Mot bakgrund av att Stockholms hamnar flyttat hanteringen av gods till anläggningar norr och söder om Stockholm behövs inte leden för godsförsörjning eller för transporter till industrin och därför finns det inget stöd för att peka ut Ö206 samt Ö207 som utredningsområden för sjöfart och på så sätt möjliggöra för en framtida Horsstensled. Leden finns inte utpekad i Nationell infrastruktur 2018-2029. Den närmast berörda kommunen, Värmdö, motsätter sig också Horsstensleden till förmån för ett marint naturreservat i området på grund av dess höga värden.

WWF har inte kunnat finna någon samhällsövergripande kostnads-nyttoanalys eller en samlad effektbedömning av den ”nya” Horsstensleden och det är också oklart vilka grunder som riksintresset Horsstensleden bygger på. Det är dock helt klart att både ytan och utbredning av naturtyperna kommer att minska på ett irreversibelt sätt i samband med byggande av leden. Detta kommer i sin tur bidra till att Sverige inte kommer att nå det nationella miljömålet ett levande hav.

WWF anser att Regeringens beslut från 5 juni 2018 att Horsstensleden inte ska byggas ska respekteras.

- **Utvecklad energioverföring och förnybar energiproduktion i havet;**
 - För att säkra ett långsiktigt hållbart nyttjande av havets resurser och minimera miljöpåverkan av nya stora infrastrukturprojekt så som utbyggnad av vindkraft behöver utbyggnaden planeras för hela havsområden (exempelvis Östersjön) tillsammans med övriga berörda länder. Det behövs en samlad plan för hela havsområdet om var de stora havsbaserade vindkraftsparkerna ska placeras, så att viktiga fågelflyttningskorridorer och andra områden med höga skyddsvärden för marint liv och habitat undviks.
 - En bättre sammankoppling av elnäten mellan länderna kring t.ex. Östersjön (och Nordostatlanten) skapar bättre förutsättningar för en samhällsekonomiskt effektiv utbyggnad av vindkraftsparkar till havs.

- WWF anser att man bör kräva ekonomisk säkerhet för att på bästa möjliga miljövänliga sätt avveckla infrastrukturprojekt till havs, såsom gasledningar, när de tas ur bruk.
 - Ska havs- och havsbottenområden tas i anspråk för energiändamål är det bättre att detta görs för överförd el (elkablar) och vindkraft än för ledning av fossila bränslen (naturgas). WWF är positiva till Energikommissions förslag om att slopa anslutningsavgifterna till stamnätet för havsbaserad vindkraft. Vi ser en välplanerad och hållbar utbyggnad av havsbaserad vindkraft som en del i ett 100 % förnybart elsystem.
 - WWF är starkt oroad över att Område: Ö245 Utläggning, drift och underhåll av data- och telekablar, kraftledningskablar, rörledningar och gasledningar ska möjliggöras där det är lämpligt. Detta gäller för hela planområdet. WWF anser att Nordstream II står i konflikt med det utpekade Natura 2000 området samt Sveriges förutsättningar och nationella mål om förnybar energi liksom den Nationella energiöverenskommelse och EU:s mål 2030 för energiomställning.
- **Ett hållbart yrkesfiske;**
 - WWF kräver att fiske ska tillståndsprövas i både befintliga skyddade områden och nya utpekade skyddade områden som tas fram. Generellt fiskeförbud bör gälla i dessa områden till dess att tillståndsprövning genomförts. Fiske kan tillåtas om prövningen visat att fiske kan bedrivas utan att påverka områdets bevarandevärden negativt. I fall där dataunderlaget är för bristfälligt för att göra en ordentlig bedömning bör försiktighetsprincipen tillämpas.
 - De fiskeområden som är avsatta i havsplanerna skiljer inte på olika typer av fiskeredskap. Eftersom miljöeffekterna är väldigt olika beroende på vilken typ av redskap som används, vill WWF se att olika typer av tillåtna fiskemetoder tydligt visas i havsplanerna.
 - Uttag och skydd för fisk måste grundas på en ekosystembaserad fiskeförvaltning med betoning på resursens bevarande och dess roll i ekosystemet.
 - Krav på tillståndsprövning bör ske för allt fiske i alla typer av marina skyddade områden.
- **Försvar och säkerhet;**
 - WWF anser att Försvaret bör se över möjliga områden att öppna upp för vindkraft utifrån ett samhällsnyttoperspektiv. Särskilt när det väntas att Försvarsmakten ökar sitt nyttjande av havsanknutna utpekade riksintresseområden.
 - Försvarsaktiviteter bedöms öka och därför bedöms påverkan genom tryckvågor och föroreningar kunna öka enligt HaVs Miljökonsekvensbedömning. WWF anser därför att Försvarsmakten bör se över hur effekterna kan minskas samt ta fram kraftfulla åtgärder för att minimera störningar och förorening, samt kompensera med naturrestaurering.
 - Göra en översyn av intresseområden så att skyddsövningar inte förekommer i lekområden för fisk eller i kritiska habitat. Havsövningar bör bara förekomma i syfte av försvar, och inte för att främja försäljning av militär utrustning.

Skapa beredskap för

- **Framtida utvinning av mineraler och koldioxidlagring;**
 - Tillståndsprövning rekommenderas.
 - Flera av riksintressena drivs av exploateringsintressen som knappast kan anses hållbara. Infrastruktur för att nyttja dessa exploateringsmöjligheter, t ex. vid gruvdrift kan på grund av konjunktursvängningar eller efter sin ekonomiska livslängd bli en miljö- och samhällsekonomisk belastning, där ägaransvaret för

nedmontering eller sanering inte kan fastställas. WWF anser därför att det är viktigt att tillståndsprövningen inkluderar möjligheterna att kräva ett säkerställande av finansiering för en miljömässigt korrekt avveckling.

- Den öppna policy för prospektering som finns idag bör ses över. Det måste även tydliggöras hur man ser på nya prospekteringsområden i haven, enligt WWF.
 - WWF anser att sand- och grusutvinning bör undvikas i Natura 2000 områden.
- **Framtida etablering av hållbart vattenbruk;**
 - WWF ser gärna att mera fokus läggs på innovation i samband med nyttjande av havets resurser och att resurserna används hållbart så havsanknutna näringar kan utvecklas inom tvärsektoriell samverkan. Det är också viktigt att effektivt nyttja den minskade ytan till flera aktörer med fokus på att skapa en hållbar blå ekonomi. Olika typer av akvakultur, tex algodling, odling av sjöpungar, musselodlingar kan förhoppningsvis bidra till att skapa innovativa odlingsmöjligheter på land i slutna system med bättre kontroll av utsläpp.

Alla sektorer behöver kraftsamla och stödja vår gemensamma framtid för en livskraftig havsmiljö och hållbart nyttjande av haven.

Det är av största betydelse att Sveriges befolkning får information om havsplaneringsprocessen samt det värdefulla ekosystem som finns under den glittrande yta som omger landets kuster.

WWF ser fram emot aktivt deltagande i den fortsatta dialogprocessen.

Dessa kommentarer är framtagna med inspel från flera experter.

För Världsnaturfonden WWF

Håkan Wirtén

Generalsekreterare WWF

Metta Wiese

Sakkunnig Havsförvaltning